

Než přišel

Rüdiger Barth
Hauke Friederichs

Poslední
zima
Výmarské
republiky

Hitler

VYŠEHRAĐ

Než přišel Hitler

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Rüdiger Barth, Hauke Friederichs

Než přišel Hitler – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Rüdiger Barth
Hauke Friederichs

Než přišel Hitler

Poslední zima
Výmarské republiky

Rüdiger Barth
Hauke Friederichs

Než přišel
Hitler

*Poslední
zima
Výmarské
republiky*

VYŠEHRAĐ

Originally published as: „Die Totengräber“
© S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2018
Translation © Tereza Jůzová, 2020
Cover illustration © Sabina Chalupová, 2020

ISBN tištěné verze 978-80-7601-253-0
ISBN e-knihy 978-80-7601-283-7 (1. zveřejnění, 2020)

Obsah

Hrobaři Výmarské republiky – – – 9

Úvod: Situace – – – 11

Pád

17. listopadu až 1. prosince 1932 – – – 13

Plán

2. až 15. prosince 1932 – – – 95

Tichá noc

16. prosince 1932 až 1. ledna 1933 – – – 161

Ve víru

2. až 29. ledna 1933 – – – 229

K moci

30. ledna 1933 – – – 355

Závěr – – – 375

Kronika – – – 381

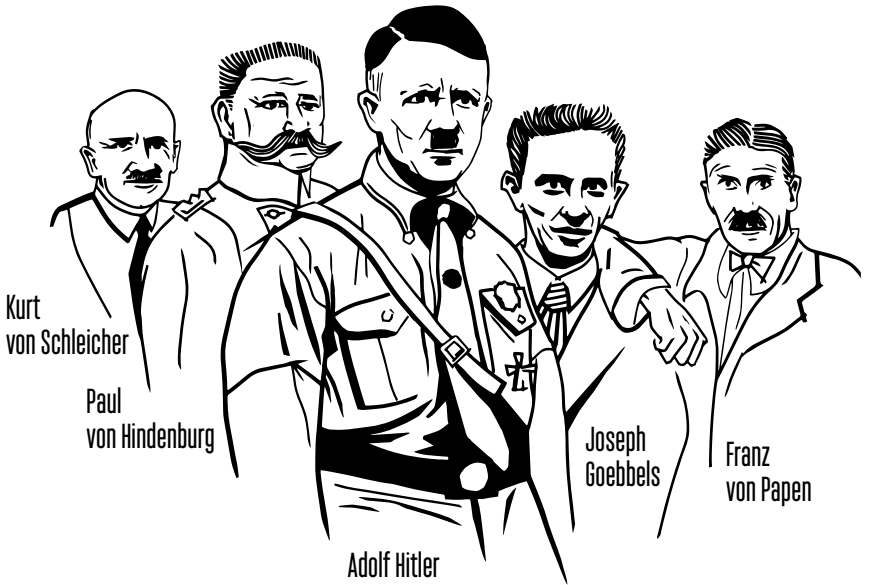
Prameny a literatura – – – 385

Pohled do zákulisí – – – 391

Poděkování – – – 393

Ediční poznámka – – – 395

Jmenný rejstřík – – – 396

Kurt
von Schleicher

Paul
von Hindenburg

Adolf Hitler

Joseph
Goebbels

Franz
von Papen

Hrobaři Výmarské republiky

Paul von Hindenburg (* 1847)

Legenda světové války. Říšský prezident, který pohrdá demokracií.

„Hindenburg je polní maršál s kamennou tváří, basovým hlasem a panovačnými manýry, z nichž jsou malí poddůstojníci celí rozklepaní.“

Hubert Renfro Knickerbocker, korespondent
New York Evening Post

Kurt von Schleicher (* 1882)

Generál, jemuž kancléř vděčí za svůj post a který by se teď najednou sám mohl stát kancléřem.

„Paktování se Schleicherem nebude snadné. Má chytrý, ale netrpělivý pohled. Myslím, že není upřímný.“

Adolf Hitler

Franz von Papen (* 1879)

Hazardér, jenž pomýšlí na pomstu.

Papen vypadá „jako zarputilý kozel, který se pokouší postavit do pozoru. Postava z *Alenky v říši divů*“.

Hrabě Harry Kessler, publicista a bonviván

Adolf Hitler (* 1889)

„Vůdce“ NSDAP, který chce zavést diktaturu.

„Když jsem konečně vstoupila do salonu Adolfa Hitlera v hotelu Kaiserhof, byla jsem přesvědčená, že mám před sebou budoucího německého diktátora. Po chvíli o něco kratší než padesát vteřin jsem pocítila absolutní jistotu, že se jím nikdy nestane.“

Dorothy Thompsonová, americká reportérka

Joseph Goebbels (* 1897)

Šéf propagandy NSDAP.

„Vůdce [...] hraje šachy o moc. Je to vzrušující a nervydrásající boj, který však také vzbuzuje dráždivý pocit partie, ve které jde o vše.“

Joseph Goebbels

Úvod: Situace

V listopadu 1932 se první německá demokracie nachází čtrnáct let po svém založení v hluboké krizi. Volby do říšského sněmu 6. listopadu, letos druhé, skončily katastrofou pro umírněné strany, které stojí za Výmarskou republikou. Každý třetí dělník nebo zaměstnanec – více než pět milionů lidí – je bez práce. Mnozí z těch, kteří ještě práci mají, museli strpět masivní snížení mezd.

Hospodářství je na dně, politická kultura zhrubla. V ulicích měst neustále propukají šarvátky, zemřely už stovky lidí. Čelní politici, podnikatelé a publicisté se obávají občanské války.

Říšský kancléř Franz von Papen může vládnout jen díky nouzovým nařízením říšského prezidenta Paula von Hindenburga. Nouzová nařízení mají platnost zákona – jen o nich nerozhodují zástupci lidu. Toto právo dává hlavě státu článek 48 výmarské ústavy a Hindenburg jej od roku 1930 mnohokrát využil.

Říšský sněm sice může nouzová nařízení zrušit nebo si návrhem na vyslovení nedůvěry vynutit odstoupení vlády – jedná se o kontrolní nástroje ústavy, jejíž autoři usilovali o rovnováhu sil –, avšak aby prezident těmto krokům zamezil, dvakrát parlament rozpustil, čímž vyvolal nové volby. Následkem je bezpříkladné ochromení německé politiky.

Německý lid právě znovu odvolil. V budoucím říšském sněmu proti sobě stanou kancléř Franz von Papen, přesvědčený monarchista, a většina tvořená poslanci, kteří chtějí stejně jako on demokracii zrušit, ovšem po svém. Tato většina, to jsou

především komunisté a nacionální socialisté, levicoví a pravicoví extremisté, které pojí jedině nenávisť vůči systému.

Prezident chce mít konečně jasno, kancléř potřebuje spojence, ale věrná mu zůstává jen Německá národně lidová strana (DNVP). Z jejích řad pochází 51 z 584 poslanců, směšně málo. Papan do poslední chvíle sázel na to, že by jeho politiku mohla podpořit NSDAP – od července letošního roku představují nacionální socialisté zdaleka nejsilnější parlamentní frakci. V případě nouze by také zapojil jejího šéfa Adolfa Hitlera jako vicekancléře; aby německé fašisty dostal pod kontrolu. Právě podnikl další pokus přimět NSDAP ke spolupráci, nazývá jej „sdružením všech národních sil“. Hitler ho však bez váhání odmítl – dopisem.

Tahle Německá říše budí v listopadu 1932 obavy. Ve své knize *Německo. Fašistické, nebo sovětské?*, která vyšla před pár měsíci a dočkala se už několika vydání, americký reportér Hubert Renfro Knickerbocker píše: „Ruskou revoluci provedlo padesát tisíc bolševiků. V Německu je odhadem šest milionů voličů komunistické strany. Mussolinimu v Itálii dopomohlo k moci dvě stě tisíc fašistů. Za nacionálněsocialistickou stranou Adolfa Hitlera stojí možná dvanáct milionů voličů. Jak dlouho může německá republika přežít?“

To je otázka. O osudu státu zvaného Výmarská republika rozhodne nadcházející zima.

Pád

17. listopadu až 1. prosince 1932

Čtvrtek 17. listopadu

Říšský kancléř před pádem!

Dnes se rozhodne

Der Angriff

Papen nabízí demisi

Odstoupí celý kabinet? –

Dnes pohovor u Hindenburga

Vossische Zeitung

Německá říše je ovládaná z Pruska, z hlavního města Berlína. Moc se ve skutečnosti soustředí v pouhé hrstce vzájemně sousedících budov. Malému areálu se podle ulice, k níž přiléhá, říká „Wilhelmstraße“.

Oпустíme-li říšský sněm, projdeme Braniborskou bránou a za hotelem Adlon na Pařížském náměstí se dáme doprava, jsme tu. Cestou mineme britskou ambasádu a ministerstvo zemědělství, po pravé straně se pak naskytne pohled na komplex paláců, z něž vyčnívá teprve rok stará přístavba říšského kancléřství, obložená travertinem.

Z ulice vypadají fasády nevábně, ale za nimi se rozkládají velké staré zahrady. Na západní straně Wilhelmstraße vedou od budovy k budově katakomby, tajná chodba údajně probíhá i podkrovími. Zahrady jsou navzájem propojené bránami, s oblibou využívanými k utajeným návštěvám.

Zasedání kabinetu, při němž jde šéfu vlády Franzi von Papenovi o kariéru a ze stínu vystoupí generál Kurt von Schleicher, se – pokud víme – koná v Zahradním sále říšského kancléřství. Ve světlých měsících je místnost díky francouzským

oknům obráceným na západ zalitá sluncem. Je jasný, svěží podzimní den. Na dubech, jilmech a lípách září listí, některé prý byly vzrostlé už v dobách, kdy se tady procházel Bedřich Veliký.

Na zadních hradbách, směrem k Friedrich-Ebert-Straße, stále bdí terakotový orlí královského Pruska, na hlavách pozlacené bronzové koruny. V tomto komplexu budov žil dvacet osm let Otto von Bismarck, první kancléř Německé říše. Někde v těchto zahradách, tak si to aspoň vyprávějí děti sluhů, které si sem chodí hrát, je údajně pohřbená jeho věrná doga, a také trakénský hřebec, jenž ho roku 1866 nesl přes královéhradecká pole. Stejně bitvy se účastnil i osmnáctiletý Paul von Hindenburg, jako poručík třetího pruského pěšího gardového pluku.

Hindenburg, dnes pětáosmdesátiletý, je v současnosti nejdůležitějším mužem Německa. Za světové války se jako velitel vyznamenal vítězstvím v obkličovací bitvě u Tannenbergu, později se stal náčelníkem generálního štábu a z této slávy žije dodnes. Mohutný knír, hluboké vrásky kolem úst, ocelově šedé ježaté vlasy – ve chvílích klidu vypadá jako svůj vlastní pomník. Od roku 1925 je říšským prezidentem, o jehož přízeň všichni usilují. Jeho, starcovu.

Nejinak je tomu u ministrů a státních tajemníků, kteří se dnes ráno shromáždili v Zahradním sále.

Americký odborový funkcionář Abraham Plotkin se od včerejška potuluje Paříží. Připlul nákladní lodí z New Yorku do Le Havru jako jeden z pěti cestujících, bez jakéhokoli komfortu, skromný příjezd, jak to má rád. A jak mu to dovolí peněženka. Je mu čtyřicet let. Doma přišel o práci v textilních odborech – hospodářská krize.

Když byl ještě chlapec, emigrovala jeho rodina z carského Ruska do Ameriky. Nyní se Plotkin vrací do Evropy a přivezl si s sebou jen o něco málo víc než oblečení, které má na sobě, hůl a psací stroj.

Krátce po vyplutí si začal psát deník. Plotkin dychtí po vědění, je výřečný a soucítí se situací prostých lidí. Nepřijel však do Evropy kvůli Francii. Za čtyři dny pokračuje dál.

Míří do Německa, kde chce na vlastní kůži zažít, jak prostí lidé bojují za svá práva. Slyšel, že v ulicích Berlína dochází ke rvačkám mezi levicovými a pravicovými radikály a že už několik lidí zemřelo. Hlavní město ho magicky přitahuje. Jedním dechem přečetl *Berlín, Alexandrovo náměstí* Alfreda Döblina a teď se chce do prostředí, které autor tak působivě vylíčil, sám ponořit. Chce potkat děvky, hokynáře, žebráky a gaunery. Chce si prohlédnout nacionální socialisty, o nichž všichni mluví, napůl s úzkostí, napůl s fascinací. Říká se, že proslovy Josepha Goebbelse v berlínském Sportovním paláci jsou plné strhující, sugestivní síly, která nemá obdoby. Pro ostatní turisty není listopad k poznávání Berlína zrovna nejlepší dobou, v tomto měsíci obvykle přebírá vládu nad městem zima.

Plotkina to netrápí. Chce poznat Němce.

Do Zahradního sálu dorazí padesátiletý, poněkud se zakulacující ministr obrany Kurt von Schleicher. Na fotografiích působí neohrabaně, úsměv má strnulý, ale v očích mu většinou jiskří. Na mnohé lidi neudělá při prvním setkání dojem ani tak jeho zevnějšek, jako spíš živý temperament. Už delší dobu má pleš, vysoký také zrovna není, přesto slaví úspěchy u žen. Kdo Schleicherovi není nakloněn, vypráví historiky o jeho milostné nestálosti. Že prý posílá pugéty vdaným paničkám, nevyjímaje manželky vlivných mužů. Že si tím dělá nepřátele až za hrob.

Ve Wilhelmstraße ho provázela pověst zapřisáhlého starého mládence, který si umí užívat předností nevázaného života. Dokud se v červenci 1931 neoženil s Elisabeth von Hennigsovou, dcerou generála jezdeckva. Ženou z vojenské rodiny.

Kurt von Schleicher také pochází z vojenské rodiny. Jeho pradědeček zemřel roku 1815 v bitvě u Ligny (dva dny před

Waterloo) při útoku na Napoleonova vojska. Vojákem se stal i Kurtův otec, dosáhl hodnosti podplukovníka.

Stejně jako říšský prezident Hindenburg započal Kurt von Schleicher vojenskou dráhu ve třetím pěším gardovém pluku, kde po přelomu století poznal i Hindenburgova syna Oskara, momentálně prezidentova pobočníka, a Kurta von Hammersteina-Equorda, dnešního náčelníka generálního štábu.

Za světové války udělal Schleicher rychlou kariéru. Od roku 1914 sloužil v různých štábech, organizoval, plánoval, řídil a seznamoval se s generály, kteří si ho vážili a podporovali ho. Jeho mentorem a druhým otcem se stal generálmajor Wilhelm Groener, který dal Schleicherovi volnou ruku, a to i mimo velicí strukturu vojenské hierarchie. Koncem velké války pak Schleicher působil ve službách Paula von Hindenburga, toho času náčelníka generálního štábu. Zůstali v kontaktu i nadále.

Později Schleicher pracoval v oné mlhavé sféře, kde se setkávají politika a armáda. Šéfoval ministerskému úřadu, tahal za ty nejdůležitější nitky. Setkával se s čelnými představiteli politických stran a navazoval úzké osobní vztahy – i s říšským prezidentem Friedrichem Ebertem, sociálním demokratem. „Oddělení branné moci“, které na ministerstvu vybudoval, mu přímo podléhalo: tam se dělala politika reichswehru – a je tomu tak dodnes.

Jako ministr obrany pracuje Kurt von Schleicher často až do noci, málo spí a už za svítání se hodinu projíždí na koni parkem Tiergarten. Přesto na něm množství práce není znát. Hovoří vždy naléhavě, se šarmem, s troufalostí, jak se mu to hodí, hvězda menších společností.

Kurtu von Schleicherovi nemohl nikdy žádný německý občan dát hlas ve volbách. Přesto právě on letos v létě našeptal Hindenburgovi jméno kancléře Franze von Papena, o tom nepochybuje snad nikdo.

Dnes dopoledne se na zasedání kabinetu v Zahradním sále dostavil přesně v jedenáct hodin.

—

Třiapadesátiletý kancléř Franz von Papan, pán domu, přichází o několik minut později. Podle svědectví zúčastněných se posadí doprostřed stolu, proti vysokým oknům, aby mohl pohledem bloumat po zahradě. Po jeho levici zaujme místo Schleicher, přítel, kterému vděčí za překvapivý kariérní skok před šesti měsíci. Během těchto šesti měsíců Papan Schleichera nahradil v roli nejvýznamnějšího prezidentova poradce. Šest měsíců je dost dlouhá doba na to, aby se z přátel stali sokové.

—

Jen o pár kroků dál dumá prezident Paul von Hindenburg u sebe v kanceláři nad papíry. Velký Bismarck, sjednotitel Německé říše, to věru neměl tak těžké jako on. Němci jsou vinou krize zcela rozhádaní, strany, pro něž hlasují ve volbách, se handrkují o moc a vnitřní jednota národa je ohrožena. Kromě něj už tu není nikdo, za kým by se shromáždila většina Němců. Jediný Paul von Hindenburg může Německo zachránit.

Začátkem letošního června se odstěhoval ze zchátralého Prezidentského paláce, kde už bylo třeba podepřít nábytek špalvy, protože dřevěné podlahy se tu a tam povážlivě prolákly. Od té doby hlava státu pracuje a přijímá návštěvy v říšském kancléřství.

Říšský sněm má znovu zasednout až za tři týdny, 6. prosince, a do té doby by se mělo vyjasnit, kdo se stane novým kancléřem. Ale koho má teď Hindenburg jmenovat? Podle zvyklostí by měl sestavením vlády pověřit zástupce nejsilnější frakce v říšském sněmu. To by byl Adolf Hitler, „vůdce“ Nacionálněsocialistické německé dělnické strany, jeho soupeř z dubnových prezidentských voleb. Od konce srpna už této straně, konkrétně Hermannu Göringovi, patří post předsedy říšského sněmu, jeden z nejvyšších úřadů říše. Jejich poslanci často provokují vykřikováním, narušují provoz, v parlamentní restauraci jednou zmlátili levicového novináře tak, že musel být převezen

do nemocnice – zkrátka a dobře odporná sebranka. Sotva si lze představit, že by u nich státní záležitosti byly v dobrých rukou. Hindenburgovi by bylo milejší, kdyby kancléřem zůstal Franz von Papen, konzervativec, jehož neochvějná dobrá nálada se mu stále zamlouvá. Ovšem v úvahu by přicházel i Kurt von Schleicher, který sází především na armádu. Říká se, že Schleicher je uštěpačný a špatně čitelný. Avšak na jeho bystrost se Hindenburg spoléhá už dlouho.

Politika je spletitá, natožpak pro věčného vojáka. Kompromisy nevznikají na povel. A demokracie je nejsložitější forma politiky. Ať už se však Hindenburg rozhodne jakkoli, musí uchránit německý lid.

A také svou slávu, to se rozumí.

Hindenburgův muž v Zahradním sále se jmenuje Otto Meissner, od roku 1920 vede kancelář říšského prezidenta. Je synem poštovního úředníka z Alsaska, je mu dvaapadesát let, hovoří plynule francouzsky a rusky. Má doktorát z práv, zprvu pracoval pro dráhy. Během světové války povýšil až na kapitána, s Hindenburgem se seznámil roku 1915.

Otto Meissner je pragmatický člověk. Už 7. května 1932 se společně s Hindenburgovým synem Oskarem a generálem Schleicherem setkal s vlivnými nacionálními socialisty kolem Adolfa Hitlera. Bavili se o tom, jak by šlo kabinet umíněného kancléře Heinricha Brüninga elegantně donutit k odstoupení, aby měli prostor pro nový začátek.

Plán vyšel. Teď, o několik měsíců později, je to poddajný Papen, kdo čelí tlaku.

Už půl roku sedí Carl von Ossietzky, vydavatel levicově intelektuálního časopisu *Weltbühne*, ve vězení. Kvůli údajnému vyzrazení vojenského tajemství a vlastizradě. Uveřejnil článek o tajném zbrojení reichswehru: „Povětrná německá vzduchoplavba“.

Vysocí důstojníci tohoto pacifistu nenávidí už dlouho, nyní přešli do protiútoků.

„Vlastizrádce“ je obvinění, které se Ossietzkého dotýká. To armáda se koneckonců prohřešila proti říšským zákonům! O jejím skrytém zbrojení, a tudíž porušování Versailleské smlouvy se už mluvilo i v říšském sněmu, všechny dokumenty citované v článku z *Weltbühne*, všechny údaje a fakta už měla veřejnost k dispozici předtím. Vyzrazení vojenského tajemství?

Aspoň že druhou žalobu, kterou na něj podalo státní zastupitelství, za pár hodin soud zamítne. Ossietzkého nejvýznamnější autor Kurt Tucholsky ve *Weltbühne* napsal: „Vojáci jsou vrazi.“ Armáda to vnímala jako urážku na cti.

Třiačtyřicetiletý Ossietzky trpí na samotce špatnou stravou, a především zákazem kouření.

Intelektuálové a levice ho považují za oběť justice. V květnu, při nástupu do vazby, ho do vězení Berlín-Tegel doprovázela řada spisovatelů. Byl mezi nimi Arnold Zweig, Lion Feuchtwanger, Erich Mühsam a Ernst Toller. Ossietzky pronesl krátkou řeč: do vazby prý jde, aby tak demonstroval za 8000 politických vězňů, „neznámé oběti strádající v temných celách“. Nepožaduje žádné výsady ani zvláštní zacházení. Chce být propuštěn „nenapravený“.

K čemuž má dojít teprve 10. listopadu 1933. Ještě téměř celý rok.

S Franzem von Papenem, který přišel z pravého okraje strany Centrum, letos v červnu při volbě kancléře nikdo nepočítal, a teď nemá v úmyslu hned zase odstoupit. Kancléřem se údajně stal hlavně proto, že ho Schleicher považoval za ovladatelného.

Papen chtěl touto dobou jet do Mannheimu, aby slavnostně otevřel nový most přes Rýn, a ve Württembersku a Bádensku očekávali, že přijede na „státní návštěvu“, jak se psalo v novinách. Vše zrušeno. Vedení konzervativního Centra včera Papenovi sdělilo, že „sice v zásadě souhlasí s myšlenkou politiky

sdružení národních sil“, ale že on pro takovou koalici není vhodný kancléř. Mluvili o chaosu, který hrozí v případě, že by zůstal, ideálně by měl ihned abdikovat. Sociální demokraté a nacionální socialisté ani nepřistoupili na schůzku.

Papen to všechno zaznamenal už dřív. Ovšemže se lidé z Centra usklíbají, vždyť sám býval jedním z nich, mají teď pocit, že je zradil.

Ve válce byl věrným důstojníkem císaře – jako agent a sabotér ve Washingtonu, jako velitel na západní frontě a jako major v Turecku. V roli poslance pak zaujímal stanoviska na poměry Centra reakcionářská a nacionalistická. A teď vládne neoblíbené republice jako kancléř bez většiny. Papen koketuje s myšlenkou ústavní reformy: na půl roku ochromit říšský sněm a pak národu předložit k odhlasování novou ústavu. Tímto způsobem se chce zbavit protivných nevýhod parlamentarismu.

Papen pochází ze zámožného šlechtického rodu, v osmnácti letech byl pážetem na císařském dvoře v Berlíně. Jeho manželka je dědičkou společnosti Villeroy & Boch, výrobce keramiky. Finanční problémy Papen nezná. Posměváčci mu přezdívali „Panský jezdec“, ale příznivců jezdeckví je v Berlíně spousta. Při projíždkách parkem Tiergarten vypadá Papen s výstřední čepicí a motýlkem, že jezdit na koni opravdu umí.

Reforma ústavy, o níž usiluje, by znamenala první krok zpátky k monarchii – nebo aspoň k autoritativní vládě. Papenův sen. Byl by to ovšem svého druhu státní převrat.

Frederic M. Sackett, velvyslanec Spojených států amerických v Berlíně, má problém: děsivě slabý personál. A pánové ve Washingtonu ho zrovna pěkně popohánějí. Z Berlína jim chodí příliš málo zpráv o situaci, analýz, stanovisek.

Přítom americkému ministerstvu zahraničí teprve před pár týdny napsal, že Hitler je „jedním z největších showmanů od dob P. T. Barnuma“, cirkusového podnikatele, a Josepha Goebbelse při té příležitosti označil za Hitlerova „poručíka s mrštným ja-

zýčkem“. Sackett je ve městě od roku 1930, což z něj na ambasádě dělá veterána – sotva by se tam našel diplomat, který v Německu žije déle. A jen málo jich ovládá německý jazyk. Rozpočtové škrty zanechaly stopy na všech úrovních. Mnoho zaměstnanců je mladých a nezkušených. O aktivitě tajné služby nemůže být řeč. Zkrátka a dobře: na americkém velvyslanectví, které odnedávna sídlí v Bendlerstraße, je to samá neschopná čeládka.

Sám třiadesátiletý Frederic M. Sackett se ještě pořád cítí – jinak to nazvat nelze – osobně ublížený. S kancléřem Heinrichem Brüningem z Centra si vybudoval vynikající vztah, na této blízkosti spočívala celá jeho strategie: pomáhat Brüningově vládě stabilizovat německou ekonomiku, podporovat kancléřův rozumný kurz proti extremistickým stranám – to bylo Sackettovo krédo.

Od června 1932 je ale všechno jinak. Brüninga sesadili. Jeho nástupce Franz von Papen je pro Američany persona non grata. Za světové války Papen působil jako vojenský atašé ve Washingtonu, tajně pro Němce budoval okruh agentů, přičemž se choval tak troufale, že ho vypověděli ze země. Jak s Papenem jednat? Ignorovat ho, to je jediná možnost.

Posledních pár týdnů strávil Sackett doma, kde do úmoru podporoval předvolební kampaň svého přítele, prezidenta Herberta C. Hoovera – ve výsledku marně. Teď je zpátky v Berlíně a snaží se v turbulentní situaci zorientovat. Už jen pomýšlení, že by se nacionální socialisté mohli dostat k moci: nesnesitelné.

Papen více než kdy jindy potřebuje podporu, aby nebyl donucen odstoupit. V Zahradním sále se ujme slova.

Prohlásí, že říšský prezident se ještě jednou musí obrátit na stranické vůdce a usilovat o vládu „sdužení národních sil“ s ním coby kancléřem. Říšský kabinet ovšem nesmí budit dojem, že lpí na moci. A kdo hned nesouhlasí – ministr obrany Kurt von Schleicher. Jedině demisí celého kabinetu je možné bojovat proti „travičům studní“ z nacionálních kruhů. Tím odkazuje

k fámám, podle nichž nese tato vláda vinu na tom, že stále ještě neexistuje široká národní fronta.

Mezi přítomnými se ozve uznalé mručení. Shromáždil se zde „kabinet baronů“, jak se jim lidově říká. Většina mužů má před jménem „von“, pocházejí ze šlechtických rodů. Papan si je ovšem nevybral jen pro jejich původ. Jsou mezi nimi úctyhodní odborníci.

No dobrá, řekne kancléř Papan.

Očividně se vzdává.

Půjde za říšským prezidentem a sdělí mu, že celý jeho kabinet je připravený odstoupit.

V místnosti se rozhostí ticho. Venku, na zahradě, se listy třpytí ve světle šikmých slunečních paprsků. Žádný ministr šéfovi vlády neodporuje. Schleicher na sobě zadostiučinění nedá znát. Z Papanu se ve vnitropolitických záležitostech už dávno vyklubal diletant neschopný utvářet širší spojení.

Papan kývne. Znamená to konec? Že by o nejvyšší úřad zase rychle přišel?

Carl Schmitt, profesor státního práva, radí říšské vládě v jednom vysoce spleťtém případě, o němž se všude mluví jako o „pruském puči“. Říšský prezident Hindenburg v červenci nouzovým nařízením rozpustil pruskou zemskou vládu a jako komisaře dosadil svého důvěrníka, kancléře Franze von Papanu. Tím padla bašta SPD a příznivců republiky. Jeho zdůvodnění: sociální demokraté nezabránili násilností komunistů, a tudíž nemají situaci v Prusku pod kontrolou. Nedávno, při „altonské krvavé neděli“, pochodovali nacionální socialisté komunistickou čtvrtí a osmnáct lidí při tom zemřelo. Téměř všechny oběti však měli na svědomí policisté, kteří na místě zběsile stříleli.

Silou se sociální demokraté proti tomuto Papanovu útoku nebránili: neposlali svůj bojový spolek „Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold“, nevyzvali ani ke generální stávkě jako při Kappově puči roku 1920. Podporují stát – i když proti nim zasahuje.

Boj německé sociální demokracie se ubírá cestou práva. Coby věrní republikáni věří v nezávislost justice, u státního tribunálu v Lipsku se nyní projednává žaloba sesazené pruské vlády Otto Brauna. Na nejvyšší soudce republiky se obrátily také Bavorsko a Württembersko. Obávají se, že příště by o vládu mohli přijít oni.

Udeří nyní hodina Adolfa Hitlera?

„Vůdce“ nacionálních socialistů chce konečně k moci. Jeho nejnovější písemná odpověď Franzi von Papenovi nenechala prostor pochybám: „Jediné, co mě naplňuje hořkostí, je to, že musím přihlížet, jak se pod nepřiliš šťastnou rukou vašeho státního vedení, pane říšský kancléři, den za dnem promarňuje národní bohatství, na jehož vytvoření mám – německé dějiny jsou mi svědkem – poctivý podíl.“

Tímto Hitler oznamuje konec spolupráce, která ještě ani nezačala. Jsou to rázná slova stranického vůdce, pro něž je ráznost momentálně tak typická. Odhodlanost možná nepředstírá, sebedůvěru však zcela určitě.

V NSDAP poslední dobou skutečně panuje neklid. Ve volbách 6. listopadu nacionální socialisté poprvé od roku 1930 zažili masivní odliv voličů – dva miliony! –, zdá se, že vrchol podpory už mají za sebou. Stranu sužují těžké finanční starosti. Předvolební kampaň se nesmírně prodražila, Hitler celé týdny den co den cestoval letadlem z vystoupení na vystoupení, aby vypadal jako všudypřítomný. A desítky tisíc příslušníků SA nemaširují z dobroty srdce: za hostince, kuchyně a ubytovny esámanů se utratily velké částky. Banky neposkytují nové půjčky, mecenáši z řad průmyslníků se zdráhají dále přispívat. V organizaci samé Hitlera rozčiluje jeho protivník Gregor Strasser. Strasser usiluje o pragmatický kurz a shromáždil za sebou některé členy poslanecké frakce v říšském sněmu a pár zástupců žup.

Bídne je na tom i pokladna významné berlínské župy, jak se její šéf Joseph Goebbels v těchto dnech dozví od svých lidí. „Jen

prázdné kapsy, dluhy a závazky,“ postěžuje si později v deníku, „a k tomu naprostá nemožnost sehnat po této porážce větší množství peněz.“

Goebbels opět pošle esámany s kasičkami do ulic, lépe být za žebráka než zmizet ze scény. Jestli se však nepodaří tentokrát získat moc, může se dost dobře stát, že nacionálněsocialistické hnutí letos v zimě ztratí zápal, přitažlivost, důvěryhodnost – a nakonec se rozpadne.

Pátek 18. listopadu

**Kancléř bez lidu vzdává souboj
Blíží se odstoupení Papenovy vlády?**
Völkischer Beobachter

**Proletářská ofenziva rozprášila Papenův kabinet
Papenova vláda odstoupila – Schleicherův tisk
žádá za kancléře Hitlera – Krajní nebezpečí pro
pracující lid**
Die Rote Fahne

Před polednem začínají rozhovory o vytvoření nové vlády. Paul von Hindenburg také usiluje o řešení, které označuje za „sdružení národních sil od Centra až k nacistům“. Jako prvního přijímá v půl dvanácté Alfreda Hugenberga, šéfa konzervativní DNVP. Ten je známý tím, že velice úzkoprse lpí na vlastních zájmech. Hlásná trouba velkopřemyslníků a junkerů. Hugenberg vyjádří hluboké pochybnosti o Adolfu Hitlerovi.

Hugenberg je častým terčem posměchu, s oblibou si ho berou na mušku karikaturisté. Ale má moc. Založenou na tiskařských lisech a filmových kotoučích. Patří mezi největší mediální podnikatele v Evropě, má na povel deníky, časopisy, filmové producenty, přesně zná svůj vliv na veřejné mínění, a tudíž na politiku. Pravicová vláda bez jeho DNVP? Momentálně nepřichází v úvahu.

V šest hodin večer se pak k prezidentovi dostaví Ludwig Kaas z Centra. Doporučuje „pakt věrnosti“ tří až čtyř „odvážných stranických vůdců“. Zdá se, že Hitler ho nechává klidným. O půl hodiny později dorazí Eduard Dingeldey z Německé lidové

strany. Podle něj je jmenování říšského kancléře otázkou prezidentovy osobní důvěry. Jeho strana prý Hindenburgova kandidáta podpoří. A ještě: „Osobně bych neměl sebemenší námitky proti opětovnému pověření Papena.“

Pro Hindenburga nepřestává být demokratické rozhodování v politice mučivým procesem. Než roku 1925 poprvé kandidoval na říšského prezidenta, nechal si požehnat od svého někdejšího císaře Viléma II. v jeho nizozemském exilu. Republikánem se Hindenburg nikdy nestal, ale naplňuje ho láska k vlasti a pocit zodpovědnosti a zná své povinnosti říšského prezidenta. Stejně jako svá práva, samozřejmě. Nemusí mluvit s každým.

SPD k rozhovorům nepřizval. Již téměř sedmdesátiletou sociální demokracii, která umožnila tuto republiku, teď skoro všichni osočují, hlavně komunisté. V dubnu 1932 podpořili sociální demokraté opětovné zvolení Hindenburga, aby zamezili vítězství jeho rivala Hitlera. Starcův vděk si ovšem nevysloužili, naopak. „Kdože mě volil? Volili mě socdemáci, volili mě katolíci,“ stěžoval si jednou šéfovi svého tiskového oddělení. „Moji lidé mě nevolili.“ Jeho lidé, monarchisté, odpůrci republiky, konzervativci: ve velkém přeběhli k Hitlerovi. Prezident se za hlasy svých sociálnědemokratických stoupenců především stydí.

A pravděpodobně se ještě zlobí, že SPD před pár dny striktně odmítla kancléřovu nabídku parlamentních jednání o dalším osudu vlády: „Za Papenem nepůjdeme,“ oznámil Kurt Schumacher na zasedání předsednictva sociálnědemokratické frakce.

Belle Frommové, ženě s koketními ústy a tmavým obočím, je čtyřicet jedna let a pracuje jako reportérka společenské rubriky *Vossische Zeitung*. Tento list patří mezi povinnou četbu všech, kteří mají v Berlíně co do činění s politikou, kteří hrají či chtějí hrát roli ve společnosti. Čtou jej ministři, poslanci a jejich spolupracovníci, úředníci, důstojníci, lobbisté, diplomaté a jejich manželky.

Novinářkou se Frommová stala spíše z nouze než z vášně.

Pochází ze židovské velkoburžoazie, její rodiče provozovali úspěšný mezinárodní obchod s víny z povodí Mohanu a Moseley. Dceru dali studovat na konzervatoř v Berlíně. Krátce před vypuknutím světové války se Bella vdala, přivedla na svět dceru Gonny a v manželství se neustále cítila nešťastná. Rozvod? To by manželovi musela prokázat cizoložství – což se jí povedlo. Vdala se ještě jednou, ale manželství ani tentokrát nevydrželo. Svobody si Bella Frommová užila jen krátce, pak nastala inflace. Přišla o většinu zděděného majetku – peníze však ještě stačily na vilu v Berlíně, sportovní vůz a dva jezdecké koně. Ovšem potřebovala zdroj příjmů, a protože v hlavním městě patřila k lepší společnosti, začala psát o životě smetánky. Od roku 1928 je sloupkařkou *Vossische Zeitung* a spolupracovnicí *B. Z.* a dalších listů nakladatelského domu Ullstein.

Sloupek Belly Frommové „Berlínští diplomaté“ ve *Vossische* se mezi čtenáři těší oblibě. Autorka jej většinou plní přátelskými klepy o zahraničních vyslancích, personálu ministerstva zahraničí a politicích v hlavním městě. Její jedovaté politické analýzy do novin neproniknou. Ty si píše jen do deníku.

Úvahy o zapojení nacionálních socialistů do vlády za účelem jejich zneškodnění považuje Bella Frommová za vysoce nebezpečné. Před čtyřmi dny se v hotelu Kaiserhof potkala s někdejší prezidentem říšské banky Hjalmarem Schachtem, který zrovna šel za Hitlerem. „Ráda bych věděla, co tam chce,“ poznamenala si. „Rozhodně nic dobrého pro slušné lidi.“ Čtenářům *Vossische* podobné věty neservíruje.

Aby se však dostala k exkluzivním informacím, nezalekne se ani tajných akcí v přestrojení. Když před rokem říšský prezident pozval diplomatický sbor na recepci, tisk pozvání nedostal, a tak se Frommová navlékla do pánského oblečení a před Prezidentským palácem se vmísila mezi přihlížející, aby viděla, kdo, kdy a s kým přijde, a především kdo, kdy a s kým odejde. Většinou si však na schovávanou hrát nemusí. Zejména pány z ministerstva zahraničí a říšského kancléřství si omotala kolem prstu svým šarmem.

Také má vždy skvělé informace o tom, kdo se pohybuje v Kaiserhofu. „Vůdci“ nacionálních socialistů říká Bella Frommová v důvěrném okruhu „císař Adolf“. Když se šéf NSDAP zdržuje v tomto luxusním hotelu, Frommová je v přijímací hale a celé té podívané přihlíží.

Jednou, nijak dávno, tam takhle vyčkávala dlouhé hodiny. Nejprve se nic nedělo. Hitler má ve zvyku nechat druhé čekat. Vzrušení nacionální socialisté se v očekávání audience shlukli na baru a tišili svou netrpělivost pivem. Korespondenti zahraničních novin nahlédli dovnitř, hodinu pobýli, pak to vzdali.

V sedm večer se konečně otevřely dveře a do hotelové lobby se nahrnuli nejvyšší straníční vůdci v hnědých košilích. Frommové to připomnělo hemžení na jarmarku, protože muži měli pásky na rukávech a vyznamenání ve světle modré, křiklavě červené, zlatožluté a bůhví jakých ještě barvách.

Hnědé košile tam nakráčely pyšně jako pávi a Frommová si pomyslela, že mají štěstí, protože nevidí, jak působí směšně. Muži měli přehnaně široké kalhoty a vypadali, jako by jim na nohou rostla křídla.

Po krátkém podupávání se straníci postavili do řad, místnost zaplavilo mumlání a zjevil se Adolf Hitler. Bella Frommová si všimla vážného, bojovného výrazu v jeho tváři, viděla, jak paže přítomných vystřelily vzhůru, slyšela, jak muži zaburáceli „heil“. Při tom ji napadlo: „Manitou.“

Adolf Hitler promaširoval místností, aniž se podíval doleva či doprava. A vmžiku zaplul do postranních dveří.

Když přízrak zmizel, někteří pozorovatelé se rozesmáli. Vemšes cizinci. Ti si smích můžou dovolit, pomyslela si Bella Frommová.

A dnes – dnes Hitlera opět očekávají v Berlíně. Kaiserhof už se třese.

V hotelu Kaiserhof se Adolf Hitler, teprve od letošního února německý státní občan, při pobytech v Berlíně ubytovává ze zásady.

A za poslední měsíce byl v hlavním městě mnohokrát: tajná vyjednávání se zástupci vlády, návštěvy u Hindenburga, porady s přívrženci. Ve svém apartmá přijímá vysoce postavené hosty, novináře a politické protivníky. Hotel s těžkými lustry a štukovou výzdobou na stěnách je cosi jako centrála nacionálněsocialistické kampaně, ideální základna, místo s vysokou symbolickou hodnotou. Atrakcí této stavby na náměstí Wilhelmplatz je jídelna s prosklenou klenutou střechou, kde se dá vybraně najíst. Už při otevření před padesáti lety nabízel hotel prvotřídní komfort: pneumatické výtahy a vlastní radiátory ve 230 pokojích. A ta poloha – bezkonkurenční. Je odsud vidět přímo na Wilhelmstraße 77.

Jakmile Adolf Hitler stane mezi sloupy před vchodem do Kaiserhofu, má ho přímo na dosah: říšské kancléřství.

Pátý trestní senát říšského soudu v Lipsku odsoudil tři komunisty k vysokým trestům odnětí svobody. „Velezrada v jednorčinném souběhu s porušením zákona o výbušninách a zákona o střelných zbraních a vojenské výbroji,“ tak zní obžaloba. Jednatřicetiletý truhlář dostává trest šesti let káznice a deseti let „ztráty cti“ – to znamená mimo jiné odnětí volebního práva –, dva stavební dělníci ve věku dvaceti pěti a dvaceti osmi let musejí do káznice každý na tři roky. Policie u těchto mužů objevila 65 kilogramů výbušnin, pušky, pistole a munici. Soudce vychází z toho, že s nimi odsouzení chtěli páchat atentáty.

V Hofgeismaru nedaleko Kasselu stanou před soudem čtyři nacionální socialisté. Zkonstruovali obrněný vůz s neprůstřelnými plechy a střílnami, který policie zabavila v noci na 1. srpna. Obžalovaní před soudem tvrdí, že s pomocí vozu chtěli chránit NSDAP před výpady komunistů. Státní zástupce žádá pro tyto příslušníky SA peněžní pokuty mezi 50 a 200 markami.

Pro hraběte Harryho Kesslera, někdejšího atašé, v současnosti sběratele umění a intelektuála, je dnešek radostný den. Papan konečně odstoupil. Ten ustavičně rozesmátý, lehkomyšlný diletant napáchal během půl roku víc škody než jakýkoli kancléř před ním. Snad nejvíc se provinil tím, že zostudil hrdinu světové války Hindenburga. Před pár měsíci Kessler napsal, že Papan vypadá „jako zarputilý kozel, který se pokouší postavit do pozoru, navíc v černých nedělních šatech s hedvábnou podšívkou. Postava z *Alenky v říši divů*“.

Kessler je členem Reichsbanneru, sociálnědemokratického obranného spolku, při listopadových volbách hlasoval pro sociální demokraty, jako každý pátý německý volič. SPD je ko-neckonců jednou z posledních stran, které se pokoušejí bránit republiku.

Ani Bella Frommová nebude truchlit, že kancléř odchází. Papan zastupoval především velkostatkáře na východě země, kteří se poslední dobou chtějí chopit moci a o nichž se Frommová domnívá, „že podceňují to radikální hnutí“. Tím myslí nacionální socialisty.

Před dvěma měsíci ještě se Schleicherem a Papanem strávila neděle na dostizích. Kancléř se k ní připojil, když postávala s generálem a jednou přítelkyní. Políbil jí ruku, byl vytříbeně galantní. „Paní Bello, nebyla by to báječná myšlenka, pořídit skupinový snímek pro vaše noviny?“ zeptal se. Samozřejmě jen proto, aby lidé věřili, že je s ministrem obrany ještě pořád maximálně zadobře, pomyslela si Frommová. Věděla, že je to jenom divadlo. Oba muži se jeden druhému už dávno odcizili.

V potravinách Karstadt's u stanice metra Hermannplatz stojí 18. listopadu libra másla 1,44 říšské marky, libra vepřového bůčku 64 feniků a litr edenkobenského vína 60 feniků – za předpokladu, že si těch litrů koupíte deset.

Dělník si vydělá v průměru 164 říšských marek měsíčně.

„Takhle si žijí každý den,“ píše se na letáku, který rozdávají v ulicích Berlína komunisté. „Hitlerův účet v Kaiserhofu: 1 snídaně 23 marek – a to dvanáctkrát, 276 marek! A 28 890 marek za pokoj! A vy jste o hladu!“

Propaganda, nebo pravda? Koncem roku 1931 nacionální socialisté za tři noci a sedm pokojů včetně jídla a servisu prokazatelně zaplatili celkem 650,86 marky. To je pravda. V každém případě se Kaiserhof řadí mezi nejdražší hotely hlavního města.

Stejně tak je však pravda, že vyhlášeným pokrmům šéfkuchaře se Hitler v Kaiserhofu často vyhýbá. Jeden nikdy neví, co má kdo za lubem. Kromě toho má mnohem lepší alternativu. Magda Goebbelsová vaří skvěle – vegetariánská jídla, která má její „vůdce“ rád. Ke Goebbelsovým je to jen pár minut autem, bydlí v Charlottenburgu, směrem k Německému stadionu. Byt má vysoké stropy a skýtá spoustu místa. Joseph Goebbels ho vyžehnil. Zaplatil ho Magdin exmanžel, milionář Günther Quandt. V salonu stojí křídlo.

Adresa zní vskutku atraktivně: Reichskanzlerplatz 2.

Pětatřicetiletý Joseph Goebbels je hubený malý muž; útlý hrudník, velká hlava, hnědé oči, černé vlasy. Kvůli koňské noze kulhá, následek zánětu kostní dřene v dětství. Protivníci mu posměšně přezdívali „germánský záprtek“. U řečnického pultíku však vyzařuje sílu – demagog, který v Berlíně získal nacionálním socialistům tisíce nových přívrženců. V listopadu 1926 převzal v hlavním městě naprosto rozhádanou sebranku. Teď vládne župě Velký Berlín.

Nemálo Berličanů se ho obává kvůli jeho radikálnosti, bezskrupulóznosti, mazanosti. Goebbels je chorobně ctižádnostivý, megalomanský, zapálený. A závislý na uznání. Usiluje především o přízeň jednoho muže: Adolfa Hitlera. O jeho vzestup se zasadí

všemi možnými prostředky. Po jeho boku jednou, hned jak se „vůdce“ stane vůdcem všech Němců, jasně zazáří Goebbelsova vlastní genialita. Hitler? „Úžasný muž!“ poznamená si v listopadu 1932. „Pro něj se nechám rozčtvrtit.“ Doufá, že až se Hitler a Hindenburg konečně zase setkají osobně, podají si ruku, pohlednou si do očí a získají jeden k druhému důvěru. Proslýchá se, že Hindenburg Hitlera pohrdavě nazývá „českým frajtre“.

Na letišti Tempelhof přistává v jednu hodinu zvláštní letadlo z Mnichova. Na palubě je Adolf Hitler a spolu s ním šéf frakce NSDAP v říšském sněmu Wilhelm Frick a vedoucí představitel říšské organizace strany Gregor Strasser – a také Ernst „Putzi“ Hanfstaengl, který má na starosti zahraniční tisk. Přijeli vyjednat převzetí moci. Z letiště se Hitler nechá odvézt ke Goebbelsovi domů. Vůdce berlínské župy zde hosta informuje o tom, co se stalo v uplynulých dnech.

Otázka je, co plánuje ministr obrany Kurt von Schleicher. Hindenburgův našeptávač. Hanfstaengl ho v rozhovorech s anglicky mluvícími informátory nazývá jen „Mr Creeper“, což znamená totéž co v němčině Schleicher – Plížil. Zní to však jako nějaké bizarní jméno z románu Charlese Dickense. Nu ano, Hanfstaengl je kulturní člověk, dědic známého obchodníka s uměním, hraje na klavír – ze srdce rád, ovšem s přílišnou vervou. Jako nikdo jiný dokáže bušit do kláves Wagnerovy nádherné árie tak, že to Hitlera v nejhlubším nitru rozechvívá.

Jak to, že rodilý Rakušan Adolf Hitler letos tak rychle získal německé státní občanství, bez něž by na říšského prezidenta vůbec kandidovat nemohl? Tuto otázku si v Německu kladou mnozí, rád by to věděl i poslanec zemského sněmu za SPD Oskar Thielemann.

Oficiální zdůvodnění zní: svobodný stát Brunšvicko jmenoval Hitlera vládním radou a za „cenné služby“ mu udělil státní občanství. Cenné služby? Jaképak? Thielemann vznesl dotaz na brunšvické ministerstvo vnitra, vedené nacionálními socia-

listy: „Jaké zakázky přinesl vládní rada Hitler brunšvickému hospodářství a co dosud pro stát Brunšvicko vykonal?“

Včera obdržel odpověď: „Vládní rada Hitler panu brunšvickému ministru vnitra podle jeho sdělení poskytl cenné služby coby zvláštní poradce v hospodářských otázkách, zejména v otázce udržení dolnoharzské těžby rud.“

Hitler, expert na hornictví? To zřejmě překvapí nejen poslance SPD.

Abraham Plotkin je sám sobě hádankou. Psáním se chce dopátrat vlastních motivů, chce pochopit, co v Evropě hledá. Když byl malý, uprchla jeho rodina před „temnými stíny teroru“ v carském Rusku do Ameriky. „Teď se vracím. Proč? To nedokážu říct. Možná se vracím proto, abych unikl otupělosti ve městech své země.“ A dále: „Třeba se později, pokud si to někdy vyjasním, budu cítit pošetile. Člověk nikdy s jistotou neví, jestli ve skutečnosti není hlupák.“

O půlnoci se Hitler vrátí do bytu na Reichskanzlerplatzu. Manželé Goebbelsovi už na něj čekají. Jejich host působí naprosto soustředěně a nejprve trochu vypráví o celém dni. Vláda prý zítra opět vyhlásí „hradní mír“, do 2. ledna by měl zavládnout klid, žádné pochody, žádné velké manifestace pod širým nebem. „Vůdce“ má však vztek na Gregora Strassera – poslední dobou se Hitler o svém vedoucím říšské organizace vyjadřuje pohrdavě. Ale dost obav, ještě je na řadě hudba. Ostatně křídlo v salonu nestojí pro nic za nic a Goebbels si rád zahraje na harmoniku. Všímá si, že hudba je jediný odpočinek, jež si Hitler po nervydrásajících bojích dopřeje.

Hitler jde dnes k Hindenburgovi

Vossische Zeitung

Po odstoupení Papena:

žádá polovičatá rozhodnutí!

Historická hodina si žádá své

Völkischer Beobachter

**Jednotná fronta ústředního výboru KPD vyzývá:
Sjednoťte se ke společnému boji proti fašistické
diktatuře!**

Die Rote Fahne

Vyjednávání o vládě pokračují se vsí vážností a pílí, třebaže je Hindenburgovi pětáosmdesát. Na prezidentově seznamu návštěv dnes figuruje host, kterého přijme jen nerad. Adolf Hitler poprosil státního tajemníka Otto Meissnera, prezidentova nejdůležitějšího spolupracovníka, o rozhovor s Hindenburgem mezi čtyřma očima. Dohodli se na přísné důvěrnosti.

Šéf nacionálních socialistů se podle domluvy dostaví v půl dvanácté. Prezident dává Hitlerovi jasně najevo, že chce trvat na principu nadstranické vlády. Vláda pod vedením pana Hitlera by však prý byla vládou stranickou. Hitler svých cílů přece může dosáhnout jinak, ve vládě pod vedením nějakého nadstraníka. Za to by Hindenburg zajistil jeho straně několik ministerských postů.

Hitler, který přicestoval s nejvyššími očekáváním, horko těžko skrývá rozhořčení. Prohlásí, že může vstoupit do kabinetu jen tehdy, když převezme politické vedení. A pohrozí:

„Vládnout autoritativně s nadstranickým kabinetem a podporou mocenských prostředků státu by se určitě ještě nějaký čas dalo. Dlouho by to ale nevydrželo, do února by vypukla nová revoluce a Německo by pak ztratilo pozici významného mezinárodního hráče.“

Prezident se vzpouzí.

Zároveň ovšem zůstává zdvořilý. Sedí proti němu koneckonců kandidát na kancléře – aspoň teoreticky.

Rozhovor netrvá dohodnutých patnáct, nýbrž šedesát pět minut. Je to jejich teprve čtvrtá osobní rozmluva. Meissner si takové věci pamatuje. Meissner si pamatuje všechno. Následně mu Hindenburg celý rozhovor do posledního obratu převede.

Hitler tedy předestřel návrh, že by Hindenburg mohl podepsat „zmocňovací zákon“, což je legální krok, který se osvědčil například před lety za liberálního kancléře Gustava Stresemanna a spočívá v tom, že se kancléři vládnoucímu bez většiny udělí rozsáhlé pravomoci a prezident se od každodenního politického pinožení drží stranou. Znamená to však také rozpuštění parlamentu. Ovšem, za Stresemanna roku 1923 byla jiná doba, porúrské boje proti Francouzům, hyperinflace, ale stejně jako dnes tehdy panovaly těžké vnitřní nepokoje, podněcované pravicí i levicí.

Zmocňovací zákon. To by mohla být cesta.

Hitler opustí říšské kancléřství kolem půl jedné po poledni a nasedne do vozu. Na Wilhelmstraße se před vjezdem shromáždila spousta lidí. Prorážejí policejní kordony a derou se k bráně. Váhavě se utvoří špalír. Stranický vůdce postupuje jen po krůčcích. Dav před hotelem Kaiserhof jásá. „Heil Hitler!“ křičí lidé, jsou to především muži v hnědých košilích.

„Vůdce“ se před ně nepostaví, nemá co sdělit, vytratí se do hotelu a zanechá za sebou šum naděje a netrpělivosti. Jen se krátce ukáže v okně.

—

V pět hodin odpoledne se k říšskému prezidentovi do Wilhelmstraße 77 dostaví Fritz Schäffer z Bavorské lidové strany. Podle Schäffera představuje Hitler menší důvod k obavám než jeho okolí. Potřebuje však silnou protiváhu.

Děkuji, řekne Hindenburg a hloubá dál.

Každá strana dbá jen na vlastní prospěch, a k tomu je třeba uvážit nevyzpytatelné osobní antipatie nebo vazby jednajících postav. Jaké rozhodnutí by Němce nerozdělilo, ale vzájemně usmířilo? Sjednotit lid, to je nejdůležitější.

—

V Komorních sálech v Teltower StraÙe začíná ve dvě hodiny 19. sjezd krajských organizací KPD pro Berlín, Braniborsko, Lužici a Hraniční marku. Žije zde více než milion voličů KPD, jedná se o nejnvýznamnější stranický okres Německa. Dostavilo se kolem 800 delegátů. Komunisté jsou sebevědomí. Každá bouře na Wilhelmstraße jim vždy nažene nové voliče.

Programu jednání dnes vévodí „Politická situace a náš příští úkol“. Hovoří soudruh Walter Ulbricht, člen ústředního výboru KPD. Během velké stávký Berlínského dopravního podniku začátkem listopadu se spolu s Josephem Goebbelsem chopil jejího vedení. Nyní Ulbricht varuje před účastí NSDAP ve vládě.

Avšak komunistům jde především o jiného nepřítel: sociální demokraty. O soudruhy, kteří zradili pravou socialistickou cestu – tak to aspoň vidí KPD a tak to tvrdí její propaganda. Zdaleka ne všichni sympatizanti strany chápou, proč její velitelé táhnou odhodlaněji do boje proti socdemákům než proti nacistům. Špičky německé KPD ve svém postupu vůči sociálním demokratům beztak nemají volnou ruku. O strategii rozhoduje Moskva. A Moskva plánuje, že se vlády v Německu chopí nejprve nacionální socialisté. Nepředpovídali snad Marx s Engelsem, že reakce umete komunismu cestu k moci? Jakmile v Německu bude vládnout NSDAP, tisíce dělníků přeběhnou ke KPD.

Tak zní plán.

Poslouchají soudruzi v Sovětském svazu, když Hitler a Goebels hovoří na veřejnosti? Jak se nacionální socialisté jednou dostanou k moci, chtějí u ní setrvat navěky – a marxismus jednou provždy sprovodit ze světa.

Hindenburgovi přijde do kanceláře na Wilhelmstraße dopis. Zdaleka ho nepodepsali všichni čelní představitelé německé ekonomiky, ale jejich počet je úctyhodný. „Vaše Excellence, vysoce vážený pane říšský prezident! Níže podepsaní, stejně jako Vaše Excellence prodchnuti vroucí láskou k německému lidu a vlasti, s nadějí uvítali zásadní obrat, jež Vaše Excellence zahájila v rozhodování o státních záležitostech.“ Jedním z podepsaných je baron Kurt von Schröder, kolínský bankéř vlivný v celém Porýní, s Hitlerem má ještě velké plány.

Od ředitelů velkých koncernů, jako jsou Fritz Thyssen, Erwin Merck a někdejší bankéř Hjalmar Schacht, přijdou obdobné dopisy. I oni píší, že „Nacionálněsocialistická německá dělnická strana v zásadě souhlasí“ s Hindenburgovou politikou. „Při ustavení personálně i věcně fundovaného prezidentského kabinetu by jeho vedením bylo vhodné pověřit vůdce největší skupiny národa, což by vymýtilo nečistoty a chyby, jež na každém masovém hnutí nutně ulpí, a strhlo k souhlasu miliony lidí, kteří dnes stojí opodál.“

Na Hindenburga to udělá velký dojem, jak svěří svým důvěrníkům, především proto, že dopis podepsal hrabě Eberhard von Kalckreuth, předseda „Říšského zemského svazu“, jeden z vůbec nejvlivnějších velkostatkářů na východě Pruska.

Co mají ředitelé velkých koncernů na mysli „nečistotami a chybami“, dále nevysvětlují.

Národně konzervativní poslanec Reinhold Georg Quatz je nervózní. Pokud se Hitler spolčí s ministrem obrany Schleicherem, mohli by za sebou pravděpodobně shromáždit většinu v říšském

sněmu. A získat tak přízeň říšského prezidenta. Člen DNVP Quaatz si poznamená: „Pak nás všechny přitlačí ke zdi.“

Každý mluví o Schleicherovi, Schleicherovi, Schleicherovi. Sám o tomto muži z armády nemá valné mínění. Je schopen prokázat houževnatost a dotáhnout do konce velký plán? Navíc se Quaatz doslechl, že Schleicher je nemocný.

Co myslíte, zeptal se před chvílí státního tajemníka Meissnera, chce se teď Schleicher stát kancléřem? Meissner a Quaatz se dobře znají. Hovoří spolu na rovinu.

„Jeden nikdy neví, jaké má Schleicher úmysly,“ odpověděl prezidentův poradce, on sám ho jako prezidentského kancléře „ostře odmítá“. Dodal však, že beztak nic nehrozí, protože Hindenburg si generála chce šetřit pro vojenský režim.

O Hitlerově návštěvě u říšského prezidenta už si cvrlikají i vrabci na střeše. Hrabě Harry Kessler si večer užívá intenzivní výměnu názorů. Večeři pořádá Georg Bernhard, jeden z představitelů nakladatelství Ullstein, obhájce svobody slova a protivník nacionálních socialistů. V tom je s hrabětem Harrym Kesslerem zajedno. Na Bernhardovo pozvání se dostavili také: spisovatel Heinrich Mann, který se v *Poddaném* jedinečně vypořádal s pruským militarismem. Wolfgang Huck, vydavatel novin, jeden z největších daňových poplatníků v Berlíně. Hans Schäffer, který byl ještě do jara coby státní tajemník na říšském ministerstvu financí zodpovědný za státní rozpočet a dnes řídí nakladatelství Ullstein. A Bernhard Weiß, bývalý berlínský policejní šéf, kterého Papen vyhnal z úřadu. Dále Rudolf Hilferding, teoretik marxismu, jenž byl za SPD hned dvakrát ministrem financí. K nim se přidružili další politikové, novináři a diplomatický personál. Vytríbená společnost, která si vyslechne leccos nového – a zbytek obvykle přesně vytuší.

Ale ani zde se Kessler pořádně nedozví, co se u Hindenburga právě děje. Nic než šuškanďa. Huck říká, že rozhovor mezi Hindenburgem a Hitlerem proběhl způsobně – zcela jinak než před-

chozí setkání. Bernhard oznamuje: Papenovo odstoupení je jen manévr! Ten se vrátí. A hned několik pánů tvrdí, že pokud by se nacionální socialisté dostali k moci, nevyhnutelně by následovala generální stávka.

Ale kdo se teď stane kancléřem?

„Nikdo nic nevěděl,“ zapíše si Kessler na konci dlouhého večera do deníku. „Všechno je víceméně vydáno všanc náhodě a dobrému či špatnému rozmaru čtyř nebo pěti lidí.“

Hindenburg, Meissner, Schleicher, Hitler – a Papen? Nebo má hrabě Harry Kessler na mysli ještě někoho jiného? S transparentními demokratickými procesy to každopádně nemá nic společného.

O půlnoci předstoupí Joseph Goebbels před velitele SA v Berlíně: úderný oddíl svolal „přátelský večer“, ovšem přátelsky neprobíhá. Po měsících čekání chtějí straničtí vojáci konečně k moci. Goebbels ví, že si jich spousta slibuje postavení, odměnu za věrnost. To oni už dlouho riskují krk, nechávají se pro „vůdce“ a stranu zmlátit tak, že musejí do nemocnice, anebo tak sami mlátí soupeře. I pro ně skončil srpen hořkým zklamáním – neboť Hitler se zdál mít kancléřství na dosah.

Teď to však zákonitě klapne, Hitler se musí konečně stát kancléřem. Nejen SA už to napětí nemůže vydržet.

„Celé město se chvěje vzrušením,“ připadá Goebbelsovi.